

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת סנהדרין - דף קט - קיג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

נושא היום: דור ההפלה. סדום. עדת קרח. עשרת השבטים. הלכות עיר הנדחת.

תמורת ממון, כאשר מת ברעב כל אחד בא ליטול את ממונו שהיה כתוב שמו. **מי שהזמין אורח** לחתונה היו עונשים את המזמין ומפשיטים בגדו, היה חתונה **ואליעזר עבד אברהם** היה שם ולא נתנו לו לחם, שרצה לאכול ישב בסוף המסובים, ושאלו אותו מי הזמין אותך, אמר לזה שישב לידו אתה הזמנת אותי, **חשש** היושב שחא ישמעו שאליעזר אמר שהוא המזמין ויפשיטו את בגדיו מיד נטל בגדיו וברח, **כך עשה** לכולם עד שנעלמו כולם ואכל לבד את כל הסעודה. **היתה נערה בסדום** שהיתה מוציאה לחם לעני בזמן שיצאה עם הדלי לשאוב מים, התגלה הדבר לאנשי סדום, סכּו את גופה בדבש והעמידו אותה על ראש החומה באו הדבורים ואכלו את בשרה, **וזה שנאמר** "ויאמר ד' זעקת סדום ועמורה כי רבה" וביאר רב יהודה בשם רב על עסקי ריבה.

(מרגלים אין להם חלק לעולם הבא.) **עדת קורח, לר"ע** אין להם חלק לעולם הבא, **לרבי יהודה בן בתירא** יש להם חלק לעולם הבא. ויקח קרח" אמר ר"ל לקח מקח רע לעצמו. **עוד דרשו** שנעשה מחמתו קרחה בעם ישראל. **"בן יצהר"** שהכעיס את העולם כצאהרם. **"בן קהת"** התביישו אבותיו במעשיו. **"בן לוי"** שנעשה לוייה בגהינם. **ולא מננה** יעקב שביקש רחמים שלא יוזכר שמו במרגלים ובעדת קרח.

"דתן" שעבר על דת אל. **"אבירם"** שאיבר וחזק עצמו שלא לעשות תשובה. **"און"** שישב בצער. **"פלת"** שנושני לו פלאות. **"בן ראובן"** ראה והבין ופרש מהם. **אמר רב און** בן פלת אשתו הצילתו, שאלה אותו מה הנפק"מ בשבילך אם משה יהיה המנהיג או קרח, אתה תהיה תלמיד בין כך, **שאל אהרן** מה הפתרון להשמט מהם **לאחר** שצריכים עוד מעט לקרא לו, **אמרה לו** כל העדה כולם קדושים וצנועים, שב בבית ואני אציל אותך, נתנה לו יין לשתות השתכר ונרדם, **ישבה** על פתח הבית וסתר את שניה, כל מי שהתקרב מעדת קרח כדי לקרא לו, **ראה אותה** פרועת ראש וחזר לאחוריו, ובינתיים נבלעו באדמה.

אשתו של קרח התנהגה להפק, אמרה לו תראה מה עשה משה רבינו, הוא עצמו נעשה מלך, את אחיו מינה לכהן גדול, בני אחיו מינה לסגנים, שמביאים תרומה נותנים לכהנים, אף שמביאים לכם מעשרות **אמר משה רבינו** שתתנו עשירית לכהן, גזז את שערות הלויים ומתעלל בכם שלא תהיו יפים. **אמר לה** קורח והרי אף את עצמו גילה, אמרה לו לאחר שנטל לעצמו את כל הגדולה, לא היה אכפת לו לגזוז לעצמו. **ועוד אמר** לכם להטיל בבד תכלת, אם יש מצווה בצבע הזה, **הלבש** את כל חבורתך בבגדים שכולם תכלת. **על ההבדל** בין אשתו של און בן פלת שהצילה את בעלה לאשת קורח דרשו **"חכמות נשים בנתה ביתה"** זו אשת און בן פלת, **"ואולת ביטה התרסנה"** זו אשתו של קרח.

הפסוק אומר לגבי הנשיאים שהיו בעדת קרח **"קראי מועד אנשי שם"** דורשת הגמ' שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חודשים, והיה להם שם מפורסם. **"וישמע משה ויפול על פניו"**, **ביאר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן** שחשדוהו מאשת איש, שביאר רב שמואל בר יצחק שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממש. ובעקבות כך משה רבנו נטה את אוהלו מחוץ למחנה.

אמר ר"ל למדנו ממשה רבנו שלא מחזיקים במחלוקת שהוא אל דתן ואבירם. **ואמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר** "ולא יהיה כקרח וכעדתו". **רב אשי אמר** ראוי שיהיה מצורע.

אמר רבי יוסי, החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש, ולמד מהפסוק הנאמר באדניהו בן גית. **אמר רב חסדא** החולק על רבו כחולק על השכינה, ולמד מעדת קרח. **אמר רבי חמא ברבי חנינא** העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה. **אמר רבי חנינא בר פפא** כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה. **אמר רבי אבהו** המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה.

"עושר שמור לבעליו לרעתו" **ביאר ר"ל**, עושרו של קרח. "ואת כל היקום אשר ברגליהם" **אמר רבי אלעזר**, הכוונה לממונו של אדם שמעמידו על רגליו. **אמר רבי לוי**, משוא של שלש מאות פרודות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח, וכל המפתחות היו עשויים מעור. **אמר רבי חמא ברבי חנינא** שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים, **א**, נתגלתה לקרח. **ב**, נתגלתה לאנטונינוס בן אסירוס. **ג**, גנוזה לצדיקים לעתיד לבא.

לדעת ר"ה, קרח לא נבלע באדמה ולא נשרף. **מאיך** בברייתא מבואר, שנבלע ונשרף.

דרש רבא, בזמן מחלוקת קרח ועדתו עלו השמש והירח לרקיע המכונה "זבול" ואמרו להקב"ה אם אתה עושה דין למשה בן עמרם נצא ונאיר אם לא, לא נצא. **הקב"ה** זרק בהם חיצים ואמר להם בשעה ששלטי אתם העולם מחללים את ד' ומשתחווים לשמש ולירח לא נהנתם מלהאיר, **ועתה** אתם דוגמים לכבוד בשר ודם. וגזר עליהם הקב"ה שאינם יוצאים להאיר עד שמכים אותם.

דרש רבא, אמר משה לפני הקב"ה אם כבר נברא הגיהנם מוטב, ואם לא יברא ד' עתה את הגיהנם לקורח ועדתו. **ומבארת הגמ'** שאין הכוונה ליצירה מחדשת שהרי "אין כל חדש תחת השמש" **והכוונה** לקרב פתחו של הגיהנם. **מבאר** בפסוק "ובני קרח לא מתו" **מבאר** בברייתא שיצר להם הקב"ה מקום מיוחד בגיהנם וישבו ואמרו שירה.

אמר רבה בר בר חנה, פעם הלך בדרך ואמר לו סוחר ישמעאלי שיראה לו את מקום בליעת אנשי קורח, **ראו** שם שני חרצים באדמה שעולה מהם עשן, **לקח** הסוחר צמר

אמר רב חנה בר לואי, סיפר אליעזר עבד אברהם לשם בן נח, **בשעה** שבאו להלחם בהם מלכי מזרח ומערב נטל הקב"ה את אברהם אבינו והושיבו בימינו, **וזרקנו** עפר שהפך להיות חרבות, זרקנו קש שהפך להיות חיצים.

נחום איש גז היה רגיל לומר על כל דבר שנעשה עמו גם זו לטובה, יום אחד רצו היהודים לשלוח מתנה לקיסר, אמרו שישלחו ביד נחום איש גז זו שהוא מלומד בניסים. כאשר **הגיע למלון** בדרך לקיסר שאלוהו אנשי המלון מה מטרתו ולאן פניו מועדים, וסיפר להם. **בלילה** נטלו את היהלומים שהיו בתיבה שנשא עמו נחום איש גז, וכדי שלא ישים ליבו לשינוי הניחו בתוך התיבה חול. **כאשר הגיע** לקיסר ואמר גם מתנה מהיהודים ופתחו וראו את החול, כעס הקיסר **ואמר** צחוק הם עושים ממני ושלא את נחום איש גז זו להריגה. **התגלה אליהו הנביא** בדמות אחד מן השרים ואמר אולי זה חול מיוחד כפי שהיה בימי אברהם אבינו שנהפך לחרבות וחיצים, **ניסו** ונעשה נס וכך הוי, והיה מקום שאותו קיסר לא יכל לכבוש **ובאמצעות** אותו החול כבש את המקום, הביאו את נחום איש גז גם לאוצרות המלך ואמרו לו שיקח כפי רצו, והניס בארגויו זה. **כאשר חזר לביתו** ושהה במלון שאלוהו בעלי המלון הגנבים, מה הבאת לקיסר, אמר להם מה שנטלתי זה מה שהבאתי, **לקחו מיד** אף הם עפר והביאו לבית המלך, וכאשר בדקו נמצא עפר רגיל, הרגום.

דור ההפלה אין להם חלק לעולם הבא, **אמרו בבית מדרשו של רבי שילא** שאמרו נבנה מגדל נעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שירד גשם. **חייכו** בארץ ישראל, שחכרו ריבונם והתכוונו למרוד בו. **עוד ביאר בברייתא** מעבר לנוכח שחטאו **בר אלעזר**, נחלקו לג' כתות, **א**, נעלה ונשב, הפיצם ד'. **ב**, נעלה ונעבוד עכו"ם, בלב ד' את שפתם. **ג**, נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים רוחים ושידים. **מבאר בברייתא** שאמר רבי נתן שכולם התכוונו לשם עכו"ם. **אמר ר"ה** שלישי מגדל נשרף, שלישי נבלע באדמה ושלישי קיים. **אמר רב** המגדל גורם לשכחה ומי שיתבונן בו היום ישכח (עי' רמ"ה בביאור הענין). **אומר רב יוסף** שמקום הנקרא בבל בורסיף, הוא המקום שרואים את המגדל וסימן רע לתורה שהרואה משם משכח תלמודו, **וביאר רבי אסי** "בור שאפי" הכוונה בור מרוקן.

אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא, "רעים וחטאים" בעולם הזה ובעולם הבא. **אמר רבי יהודה** רעים גופם, וחטאים במומנם. וחטאו בברכת ד' והתכוונו לחטא היינו שהכירו ריבונם והתכוונו למרוד בו. **עוד ביאר בברייתא** מעבר לנוכח שחטאו בשפיכות דמים. **עוד אמרו בברייתא** שחטאו אנשי סדום מחמת רוב טובה שהייתה להם, היה להם שפע לחם, שפע זהב, א"כ אמרו שעוברי הדרכים שבאים אליהם באים לחסר אותם, **ולכן** רצו לשכח עוברי דרכים מארצם.

דרש רבא בחטאי אנשי סדום, היו נותנים עניהם בבעלי ממון, **הושיבו** אותם ליד קיר נטוי גרמו לקיר ליפול את ממונם. **עוד דרש**, הפקידו אצל בעלי ממון שמן אפרסמון שריחו נודף למרחוק, בעלי הממון היו מניחים את השמן בבית האוצרות, **בערב** היו מריחים המפקידים ככלב והיו באים וגונבים מבית האוצרות. **רבי יוסי דרש** **ציפורי** את הדורשה הנזכרת על הגניבה ע"י שמן אפרסמון, ובאותו לילה חתרו הגנבים 300 מקומות לגניבה ע"י שהפקידו שמן אפרסמון, **אנשי העיר** העשירים באו בטענה לרבי יוסי ואמר להם שלא ידע שבאו גנבים לשמוע דרשתו, **כאשר נפטר** רבי יוסי מרזבי העיר ציפורי שפעו דם.

אנשי סדום הנחנין, מי שיש לו שור אחד חייב לרעות את השורים של אנשי העיר יום אחד, אם אין לו שורים צריך לרעות יומיים. **יתום בן אלמנה** שלא היו לו שורים נתנו לו לרעות יומיים את כל השורים, **הרג** את כל השורים ואמר להם שצורת חלוקת העורות מי שיש לו שור יטול עור אחד, מי שאין לו שורים יטול ב' עורות. **אמרו לו** מסתבר הפוך, **אמר להם** כפי תחילת הדין שקבעתם שמי שאין לו שורים יהיה חלקו כפול.

עוד היה בסדום חוק שמי שעבר את הנהר במעבורת שילם זוז, מי שלא עבר במעבורת היה צריך לשלם ב' זוזים. **עוד נהגו**, מי שהניח שורה של אבנים בא כל אחד ונטל אבן אחת ואמר שנטל דבר זעום, עד שלא נשאר אבנים, **וכן** מי שהיה מניח שום או בצל ליבשם היו נוטלים ממנו את הכל. **ארבעה דיינים היו בסדום**, שקראי ושקוראי, זיפיי, ומצלי דינא. **וזונמאות לדיניהם המעוותים**, **חזיק אשת חברו הפילה**, אמרו לניזק תן אשתך לחזיק שתתעבר ממנו וישלים עוברך. **חזיק און חמור חברו**, אמרו לניזק תן לחזיק את החמור עד שתגדל האון. **אדם שפצע את חברו**, פסקו שהניזק צריך לשלם שכר הקזת דם לחזיק. מי **שעבר במעבורת** שילם ד' זוזים, מי שעבר ברגליו בתוך המים שילם ח'. **מספרת הגמ'** על **כובס** שבא לעירם ותבעו ממנו ד' זוז שעבר את הנהר, אמר להם שלא בא במעבורת אלא עבר ברגליו את הנהר, **אמרו לו** א"כ שלם ח', לא ארצה לשלם ופצעו אותו, **תבע אותם לדון** ופסקו לו דייני סדום שישלם שכר הקזה לפצועים, וח' זוזים על שבא ברגליו בנהר.

אליעזר עבד אברהם בא לסדום ופצעו אותו, תבע אותו לדון, אמר לו הדיין שישלם שכר הקזת דם, **נטל מקל** ופצע אליעזר את הדיין, שאל אותו הדיין על מה זה, אמר לו את הממון שאתה צריך לשלם לי על הקזת הדם שלם לני שהקז את דמי.

לאנשי סדום היתה מיטה מיוחדת שהשכיבו עליה אורחים, אם היה ארוך הממיטה היו חותכים רגליו, אם היה קצר היו מותחים שהיה מתאים לגובה המיטה. **רצו** להשכיב את אליעזר עבד אברהם על המיטה, אמר להם שנדר לשכב רק על הרצפה.

היה בא עני לסדום נתנו לו דינר וכתבו עליו את שמם, ולא נתנו לו לחם אפילו

טבלו במים ונעץ את הצמר בראש הרומח והכניסו שם ונחרך מחמת חום הגהניום למרות שהיה הצמר ספוג במים. **אמר לי** הקשב ותשמע, ושמעתי שאומרים משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים. **ואמר** אותו סוחר כל חודש מסובבים אותם לכאן וצועקים כך.

לדעת ר"ע, דור המבול אין להם חלק לעולם הבא. **לדעת רבי אליעזר** יש להם חלק לעולם הבא. **ונחלקו בדרשות הפסוקים, לר"ע** "ותמו" "שם ימותו" לעולם הזה ולעולם הבא, **לדעת רבי יוחנן** כתוב "**אספו לי** חסדו" לשון **אסיפה** זה רק מיתה לזמן. **לדעת רבי יהושע בן קרחה** הפסוק נדרש כלפי הדורות הבאים, "**אספו לי חסד**" הכוונה לצדיקים שבכל דור ודור, "**כרתיו בריתי**" הכוונה לחנניה מישראל ועזריה שמסרו עצמם לכבשן האש. "**עלי זבח**" ר"ע וחבריו שהקהילו קהילות ברבים ומסרו עצמם על זברי תורה. **לדעת רבי שמעון בן מנסיא** דור המדבר בא לעולם הבא "ופדוי ד' ישובו וראו ציון ברנה" אלו שכבר נפדו ביציאת מצרים. **אמר רבה בר בר חנה בשם ריו"ח**, ר"ע עזב את מידת חסידותו שיכל לדרוש שיש להם חלק לעולם הבא, שהרי דורו של ירמיה הנביא בא בזכותם של דור המדבר כ"ש דור המדבר בעצמם.

לדעת ר"ע, עשרת השבטים שגלו ממקומם בזמן סנחריב אינם עתידים לחזור. **לדעת ר"א** עתידים לחזור. **מבאר בברייתא לדעת ר"ע**, לעשרת השבטים אין חלק לעולם הבא, **לדעת רבי שמעון בן יהודה אם כפר בשם ר"ש** אם ישארו מעשיהם כביום הגלות, לא יחזרו. ואם ישפרו מעשיהם יחזרו. לדעת רבי, יש להם חלק לעולם הבא. **אמר רבה בר בר חנה**, עזב ר"ע את מידת חסידותו שהרי יכל לדרוש שיש להם חלק לעולם הבא. **מבארת הגמ'** שמידת חסידותו של ר"ע היתה, **שאמר רבן נחמיה** שהבנים הקטנים של הרשעים שמתו אין להם חלק לעולם הבא, **ולדעת ר"ע** בדרשת הפסוקים יש להם חלק לעולם הבא, ורק אין לרשעים זכות במצוות שעשו וסיקלו שכן בעולם הזה ויהיו נקיים משכר לעולם הבא. או לגביהם לא יהיה להם חלק לעולם הזה ולעולם הבא, **אבל** לבניהם יהיה חלק לעולם הבא. **אבל בנים קטנים של עובדי ע"ז** לכו"ע אינם באים לעולם הבא.

נחלקו רבי חייא ורבי שמעון בר רבי, האם קטן מאימתי נכנס לחיי העולם הבא (לר"ן לתחיית המתים) האם משעה שנולד **אז** משעה שהתחיל לדבר. **לדעת רבינא** משעה שנוצר ברחם אמו. **לרנב"י** משעה שנימול. **לדעת ר"ח** משעה שיאמר "אמן". **ביאור "אמן"** אמר רבי חנינא –א–ל מלך נאמן".

לדעת ר"ל מי שלא קיים אחת ממצוות התורה נידון בגיהנם. **אמר ריו"ח** אין הקב"ה רוצה שידונו כך את ישראל אלא מי שקיים אחת מכל המצוות אינו נידון בגיהנם. **על זה הורה רבי חלקו** בפסוק "פי שניים בה יכרתו וגו' והשלישית יותר בה" **לר"ל** שליש מצאצאי שם ישארו, נמצא שימותו מעם ישראל הרבה מאוד. **לריו"ח** שליש מצאצאי נח, נמצא שימותו או מחלל האומות ולא הרבה מעם ישראל. **עוד נחלקו** "ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה" **לר"ל** דברים כפשוטם מעם ישראל יוצלו מיעוט. **לריו"ח**, אחד מעיר וזכה את כולם וכן שניים ממשפחה מזכים את כל המשפחה. **וכדברי ריו"ח** אמר רב כהנא רב שדרש כר"ל.

רב ראה שרב כהנא חפץ ראשו בשעה שהיה צריך לבא ללמוד, ואמר לו "לא תמצא בארץ החיים" **חשש רב כהנא שרב קללו**, ואמר לו רב שאמר לו את הפסוק שהתורה תהיה רק במי שמחיה עצמו עליה ולא היה לו לחפוף ראשו קודם הלימוד.

דרש רבי יסמיא כשם שבכניסה לארץ באו רק 2/600,000 בחשבון יחסי. **ואמר רבא** שכך אף יהיה לעתיד לבא.

אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, שהיה במצרים והראה לו זקן מה שעשו המצרים ליהודים שמעם טבעו בים, הרגו בחרב, מעכו בניין ועל זה נענש משה רבינו שאמר לו הקב"ה שהאבות לא הרגרו אחר מה שאמר להם הקב"ה שהרי **אברהם אבינו** היה צריך לרכוש קרקע לקבורת שרה לאחר שהבטיח לו ד' את כל הארץ. **יצחק** היו עבדיו צריכים להתאמץ למצא מים ע"י מריבה לאחר שכבר אמר לו הקב"ה "מור בארץ". **יעקב** רצה לנטוע אוהלו והיה צריך לרכוש את המקום 1000 קשיטה. והם לא שאלו לשם הקב"ה, ומשה רבא, **ועוד** אמר "והצל לא הצלת את עמך, באותה שעה רמז לו הקב"ה ישראל במלחמת פרעה ולא וכינס את העם לארץ.

בזמן שהראה הקב"ה למשה רבינו יג' מידות השתחווה מיד, **לרבי חנינא בן גמלא**, השתחווה כאשר ראה "ארץ אפים", **ולרבנן** כאשר ראה "אמת". **כאשר** עלה למרום וראה את הקב"ה שכותב "ארץ אפים" שאלו הים בעת ר"ע לצדיקים, **אמר לו הקב"ה** אף לרשעים, **והתפלה משה רבינו ואמר לו הקב"ה** שבעתיד הוא יצטרך למידה ר"ג. כאשר חטאו עם ישראל וביקש משה רבינו שהקב"ה ימחל להם, **אמר לו הקב"ה** הרי אמרת ש"ארץ אפים" רק לצדיקים. אמר לו משה רבינו והרי הקב"ה אמר אף לרשעים. **רבי חנא** עלה במדרגות של בית מדרשו של רבי שילא ושמע תינוק שאומר "עדצין נאמנו מאד ליתיה בןאון קדש ד' לארץ ימים" **וסמוך** ל"תפילה למשה" **מבואר** שמשה רבינו השתחווה בשעת שראה "ארץ אפים".

אמר ר"א, עתיד הקב"ה להיות עטרה לכל צדיק וצדיק, לעושים רצונו ומצפים לישועתו ולמי שאינו מתגאה. מי שבוטט ביצרו וחוזר בתשובה, המגביר יצר הטוב על יצר הרע, הנושאים ונותנים במלחמתה של תורה, המשכימים והמערביים לבתי נכסיות ובתי מדרשות. **וביאר הקב"ה** למידת הדין שמי שאין לו המעלות הנזכרות לא יזכה לעטרה משום שנכשלו בדין שאינו הוגן.

אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא, דינם להריגה בתורת "עיר הנדחת" צריכים להתקיים התנאים, א. המדיחים מאותה העיר. ב. מאותו שבט. ג. רוב העיר הודחה. ד. המדיחים יהיו אנשים, לא קטנים ולא נשים. ה. שני עדים והתראה לכל אחד ואחד שעבד ע"ז. **דין "עיר הנדחת"** מיתתם בסיף וחומרה לגבי ממונם שדינו לשריפה והוא איסור הגאה. **מאיזך** יחידים שעבדו ע"ז מיתתם חמורה שהיא בסקילה, וממונם מותר.

בלשון הפסוק בדין עיר הנדחת כתוב "**יושבי העיר**" היינו שרוב העובדים ע"ז הם מאנשי העיר, שיירה שהתעכבה בעיר ל' יום מוגדרת היא ל"יושבי העיר" והם מצילים את העיר אם הם לא הודחו ומחמת רוב העיר לא עבדו ע"ז. **ואם השיירה הודחה לע"ז**, אם הם נמצאים בעיק ל' יום, דינם כאנשי העיר, **ואם אינם ל' יום**, הרי הם כיחידים ודינם בסקילה וממונם מותר. **לגבי "בן עיר"** יקבלו דינם רק לאחר יב' חודש, **כפי** שלמדנו לגבי מודר הגאה, **ולגבי** השתתפות בצורכי העיר, **אבל** לגבי עיר הנדחת הנידון (יושבי העיר" ובל' יום מוגדר יושב העיר.

אם יש נכסים לד"ק בתוך העיר, אובדים. **אם יש לצדיקים** נכסים מחוץ לעיר אינם אובדים. ולרשעים אף נכסיהם שמוחץ לעיר אובדים. **צריך לכנוס** את כל ששל העיר

לרחוב, ואם אין רחוב יוצרים להם רחוב. **בברייתא מבואר**, שהנזכר במשנה זה דעת ר"ע, אבל לדעת רבי ישמעאל, אם אין לה רחוב לא נעשית עיר הנדחת. **ונחלקו** בביאור המילה "רחובה" האם הכוונה שהיה כבר, או נעשה עתה. **אם היה מקום כינוסם** מחוץ לעיר, יוצרים להם בתוך העיר.

מאבדים רק שלל של חולין, ואם היו **הקדשות** פודים, אם היו תרומות ירקבו. **מעשר שני וכתבי הקודש** יגזזו (מבואר בגמ', המשנה אינה כר"א שלמד שאם בעיר הנדחת יש כתיבי קודש אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת). **אמר ר"ש**, הקב"ה אם מקיימים קדיין את כל ההלכות בעיר הנדחת נחשב כקרבן עולה.

נחלקו רבי יוסי הגלילי בקרקע עיר הנדחת, **לרית"ג** אין לו עולה ופרדסים, **לדעת ר"ע** אסור לבנות עיר, אבל מותר גנות ופרדסים. **ורצתה הגמ'** לדון שהם נחלקו בדברי **רבי אבין שאמר בשם רבי אילעא**, שאין דורשים כלל ופרט במקום שהכלל נמצא ב"עשה" והפרט נמצא ב"לא תעשה", **שהיה דרך הלימוד** בכלל ופרט, שדינם בכלל מה שהוא מתוכו של הפרט, **ובדין עיר הנדחת** כתוב "חל עולם" ושמע לגמרי, וכתוב "לא תבנה" שממע רק בנין, **ולדעת רבי יוסי הגלילי** לא דרש כלל ופרט ולכך אין לנטוע מאומה, **ולר"ע** רק בנין אסור. ודחן, שלכו"ע לא דורשים כלל ופרט בכה"ג, **ונחלקו** בביאור "לא תבנה עוד" מה המשמעות של "עוד" האם לגמרי, או רק כמו שהיתה לא.

כל זמן שמשהו יטול מהעיר הנדחת ממון יהיה חרון אף "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ד' מחרון אפיו".

מבואר בברייתא, דין עיר הנדחת א. באופן שהמדיחים הדיחו בעצמם ולא שלוחים (עי' ברמ"ה הכוונה שהמדיחים הם תושבי העיר והשליחים אינם בני העיר). ב. אנשים לפחות. ג. ולא קטנים. ד. פרקו עול. ה. לא עיר ספר. ו. המדיחים יושבי העיר. ז. עדים והתראה לכל אחד.

לריו"ח חולקים עיר אחד לב' שבטים (נחלקו הראשונים האם הכוונה לחלוקת יהושע או לעתיד לבא, ועיקר הנפק"מ בדרשות הפסוקים), **לר"ל** אין חולקים לב' שבטים ומי שרוב העיר בחלקו יחזיק בעיר. **ריו"ח** הוכיח שיטתו ממה שאמרה המשנה לגבי עיר הנדחת שהיו המדיחים מסוקה העיר ומאותו שבט, שממע שיש באותה עיר ולא באותו שבט. **דוחה הגמ'** יתכן שקיבל בירושה מאמו, או קיבל במתנה חלק ואינו מאותו שבט. **עוד הוכיח ריו"ח** מבואר בפסוק ביהושע ששבט שמעון ושבט יהודה נתנו לערי הלויים ט' ערים, והחלוקה לכאורה הייתה בשווה, הרי שהייתה עיר אחת שהחזיקו בה ב' שבטים. **דוחה הגמ'** שבט אחד נתן ד' ערים, והשני נתן ה'. ונשאתה הגמ' בקושיא שא"כ היה צריך לפרט מי נתן מה.

הגמ' נשאתה בספק לגבי עיר שלא הדיחו אותם אלא מעצמם עבדו ע"ז, ואין להוכיח מעיר שהדיחו אותם נשים וקטנים שלא דינם בהם עיר הנדחת ולא מוגדרים הודחו מעצמם, משום שאין זה הדחה חשובה מי שהדיחו אותו קטנים ונשים ויתכן שיחזור בו, **אבל** הודח מעצמו יתכן שנקרא מודח, ולא נפשט.

יצירת עיר הנדחת, ביאר רבי יהודה דנים כל יחיד ולמעשה דינו בסקילה, אוסרים אותו בבית האסורים, עד שדנים רובה של עיר ונעשית "עיר הנדחת" **ומעתה** דנים שוב לגמור דינם כעיר הנדחת ולסייף. **ועולא תמה** שהרי אתה מענה דינם של הראשונים, **אלא** הורגים את החיבי סקילה, ורק לאחר שעברו חצי בדין מעתה מתברר שדין העיר היא "נדחת" ומאן ואילך יהרגו בסייף. **לדעת ריו"ח**, סוקלים ולאחר חצי עיר דינם בסייף, **לר"ל**, מרובים בתי דינים וכך ידעו באותו היום מה דין העיר ולא יענו את דינם וימותו כולם בסייף. **ומבארת הגמ'** שדנים באותה העיר לגבי היחידים, ואח"כ לגמור את דינם צריך לעלות את דינם לבית הדין הגדול שבירושלים, שהרי דרשו יחידים דנים על פתח העיר, ועיר הנדחת צריך לעלות דינם לב"ד של עא.

מבואר בברייתא, צדיקים שגרים בעיר והנכסים מחוץ לעיר, אין מאבדים נכסיהם. **ונכסים** של צדיקים שבעיר אובדים, שלל שמיים היינו הקדש אינו אובד, **נכסים** של רשעים הנמצאים מחוץ לעיר אובדים, **ביאר רב חסדא** דווקא הנכסים ששייך שהיו נקבצים לעיר באותו היום. **עוד אמר רב חסדא**, פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרים. **ומבארת הגמ'** שהדין אמור לגבי פקדונות שהם של אנשי עיר אחרת ונמצאים בתוך העיר, ואנשי עיר הנדחת קיבלו עליהם אחריות, **והיה צד לומר** שהיות וקיבל אחריות שייך לו, קמ"ל שאינם אובדים.

אמר רב חסדא, בהמה שחציה שייכת לעיר הנדחת וחציה של אנשי עיר אחרת, **אסורה** באכילה כיון שהישר אכילה ע"י שחיטת ב' סימנים ומתיר אחד שייך לעיר הנדחת. **אולם עיסה של ב' אנשים** כנ"ל ניתן לחלקה. **הסתפק רב חסדא**, בהמה של עיר הנדחת שישחטו אותה האם לגבי הלכות תומאה תהיה כנבילה ותטמא או שהועילה לא בה השחיטה לטהרה. **ונשאר** בתיקו.

הסתפק רב יוסף לגבי שיער נשים צדקניות. **אמר רבא** היה פשוט לרב יוסף ששיער נשים רשעיות אסור, **והרי הדברים שנאסרו** הם דברים שניתן לקבץ אותו ולשורפו, אבל דבר שעדיין צריך לתישה לא נאסר. **אלא ביאר רבא** בדברי רב יוסף כוונתו היתה לפאה נוכרית, השייכת לרשעיות אסור, **ולבצדיקות** הסתפק באופן שעתה לא לובשת את הפאה והספק האם היות ונמצא בעיר דינו לשריפה כממון צדיק, **אז** כיון שדרכה לצאת בו נחשב כמלבושה (ביארנו לפי רש"י).

אם היו בעיר קדשי מזבח, ימותו. **ואמנם** היה מקום שיהיה בעד עד שיפטול מום ויפדו ויקריבו ממונם עולות, **וביאר ריו"ח** שזבח רשעים תועבת. **ולדעת ר"ל** משום שמדובר (למסקנא) בקודשים קלים שהם ממון הדיוט **לדעת רבי יוסי הגלילי**, אבל קודשי קודשים לשיטת ר"ל יפדו לאחר שיפול בהם מום, למעט חטאות שדינם למיתה, כדין חטאת שמתו בעליה. **ולא ביאר ר"ל** כדעת ריו"ח כיון שלדעתו זבח רשעים תועבה מדובר שנמצא בעין, ולא על בהמות שנקנו בכסף שבא מפדיון התועבה. **קדשי בדק הבית**, יפדו. **תרומות**, ירקבו. **מעשר שני וכתבי הקודש**, יגזזו.

לר"ש, לא מאבדים, בהמת בכור, מעשר, **וביאר רבינא**, שמדובר בעלי מומין שבפשטות הם חולין אבל מאחר שיש להם שם לוואי של מעשר ובכור, אין הם אובדים כדון שלל שמים. **לדעת שמואל**, מדובר אפילו בבכור ומעשר שהם תמימים, ולעא ממועטים משלל שמים כיון שלא שייך בהם פדיון בזמן שהם בעלי מומים, וא"כ לדעת שמואל בכור ומעשר בעלי מומים יאבדו. עוד אמר ר"ש, אין מאבדים מעשר שני, וכסף הקדש.

תרומות שירקבו, **אמר רב חסדא** היינו שנמצא עוד ביד ישראל, אבל אם כבר ביד כהן בן עיר הנדחת ישרף כדן ממון עיר הנדחת. **ותמה רב יוסף** הרי מעשר שני יגזז, ודינו של מעשר שני ביד ישראל כתרומה בידיו של כהן, **ומבואר** שלא נשרף. **אלא רב חסדא** אמר שתרומה ביד כהן תרקב, **אבל** אם ביד ישראל תינתן לכהן שבעיר אחרת.

עיסה של מעשר שני לדעת ר"מ פטורה מחלה, **ולדעת רבנן** חייבת בחלה. **אמר רב חסדא**, המחלוקת במעשר שני הנמצא בירושלים ונחלקו האם מעשר שני ממון גבוה או ממון דיוט. אבל עיסה הנמצאת בשאר מקומות לכו"ע פטור מחלה כיון שהיא ממון גבוה. **תמה רב יוסף** והרי נאמר שמעשר שני יגנז, ולא שייך שמדובר בירושלים שהרי אין ירושלים נעשית עיר הנדחת, **ואם מדובר** לגבי מעשר שני שהיה בירושלים ויצא החוצה, כבר נקלט שמע"ש ע"י מחיצותיה של ירושלים ולא יוצא משם לעולם. **ובהכרח** מדובר במע"ש שנמצא בשאר מקומות בארץ ישראל ומבואר שיגנז, ולא נחשב לשלל שמים, **וקשה על רב חסדא** שלדעתו לכו"ע בגבולים מוגדר ממון גבוה. **מבארת הגמ'** שמדובר במע"ש שהיה בירושלים ונטמא, ואין לו תקנה, ולא שייך לפדות אותו כיון שמדובר בדברים שנקנו בכסף מעשר שני שפדוה, וכשיטת רבי יהודה שאמר שחילת הגבנה, **ודוחה הגמ'** שא"כ לא לקוח לעיר הנדחת, כל פירות מע"ש אם חוללו על המעות ובאו לירושלים ושם רכשו דבר מה ונטמא **לדעת רבי יהודה** לא שייך לפדות, ויגנז. **אלא** ביאור דברי המשנה שמע"ש יגנז מדובר מע"ש טהור ונפלו מחיצות לאחר שנקנס המעשר לתוך ירושלים, **ואמר רבא** שמצווה לאכול מע"ש בתוך ירושלים, אבל הדין של מחיצות קולטות ואסור להוציא זה דין מדרבנן, **וכאשר אין מחיצות** לא גזרו רבנן וכאשר הם של עיר הנדחת דינם לגניזה. **אם היו בעיר הנדחת אילנות של עיר אחרת**, תלושים אובדים. מחוברים מותרים. **ולכבי העיר יריחו** בין מחובר ובין תלוש, **ביאר רב חסדא** "העיר חרם". **עוד נאמר לכבי יריחו**, לאחר כיבוש יריחו השביעי יהושע שמי שיבנה את העיר ימות בנו הבכור בתחילת הגבנה, ובנו האחרון ימות בסיום הגבנה. **ומבואר בברייתא** שנאסר לבנות עיר אחרת ע"ש יריחו, ויריחו ע"ש עיר אחרת. **וכך היה** אצל חיאל בית האלי שבה עיר אחרת ע"ש יריחו.

אבירם בנו הבכור של חיאל מת כאשר בנה את יסודות יריחו ומבארת הגמ' (למסקנא) שהיה לו ללמוד ממותו שלא לבנות את יריחו מאחר. **ונאמר בפסוק** ששגוב היה צעירו ללמד שיהלך וקבר את כל בניו מהבכור עד הצעיר. **אחאב** היה אוהבו של חיאל ובא לנחמו, **ובא אף אליהו הנביא**, אמר אחאב אולי מת מחמת קללתו של יהושע ואין הבדל בין עיר ע"ש יריחו או עיר אחרת במקום יריחו, אמר אליהו הנביא אמת כך הוא הדבר. **אמר אחאב** איך יתכן שקללתו של משה רבינו שלא יהיה מטר אם יעבדו ע"ה, לא קיומה, ואילו קללתו של יהושע תלמידו מתקיימת. **מיד כאשר שמע את גידופו של אחאב**, התפלל ונעצר המטר וניתן לו מפתח של גשמים. אליהו הלך והסתתר בנחל כרית, עורבים היו מביאים לו לחם ובשר בבוקר ובערב, **ביאר רב יהודה בשם רב** שהביאו לו מבית המטבחיים של אחאב.

לאחר זמן היה רעב בארץ בעקבות עצירת הגשמים, **לגלל הקב"ה** את הדבר שאליהו הנביא יצטרך להחזיר את מפתח הגשמים, בנה של האכסניה של אליהו חלה ורצה אליהו להחיותו וביקש מפתח של תחיית המתים, **אמר לו הקב"ה** ג' מפתחות לא נחסרו לשליח, ג' של גשמים של תחיית המתים ושל יולדת. ואם יתן ד' לאליהו את המפתח של תחיית המתים יהיה לתלמיד ב' מפתחות ולרב א', החזיר אליהו את מפתח הגשמים. **דרש תלמיד לפני רב חסדא**, משל של אליהו הנביא דומה לתי שנטרקה הדלת ואיבד את המפתח. **דרש רבי יוסי בציפורי** שאליהו הוא קפדן שדן את אחאב בעצירת גשמים, אליהו היה רגיל לבא לרבי יוסי כל יום ולאחר שקרא לו קפדן לא בא ג' ימים, **כאשר שב** שאלו רבי יוסי מדוע לא בא, ואמר לו אליהו מחמת שקרא לו קפדן, **אמר רבי יוסי**, מוכח שאתה קפדן ממה שהקפדת שקראתך קפדן. **ביאר רב יוסף** הגבנים מעוררים חרון אף בעולם. **רשע בא לעולם** חרון אף בא לעולם, רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם. **צדיק נפטר** מן העולם רעה באה לעולם. **צדיק בא לעולם טובה באה לעולם** שנאמר "זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון דינו".

הדרן עלך כל ישראל יש להם וסליקא לה מסכת סנהדרין

עיונים על הדף

מה היה "משה רבינו"?

"ואולת בידה תהרסנה" זוהי אשתו של קרת, אמרה לקרח תראה מה עשה משה רבינו, הוא עצמו נעשה מלך, את אחיו מינה לכהן גדול, בני אחיו מינה לסגנים. וכו'.

מבואר בכמה מקומות שמשה רבינו היה "מלך" על הפסוק "ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם" (דברים לג) נחלקו הראשונים למי הכוונה "מלך" רש"י והרמב"ן ביארו שהכוונה למלכו של עולם הקב"ה, אבל באבן עזרא ביאר שהכוונה למשה רבנו שאליו התאספו כל השבטים וכו'. והביא את ביאורו של רבי יהודה הלוי ש"מלך" הכוונה לתורה. רבינו בחיי (שמות ל) בקביעת מטבע "שקל" אף הוא מבאר שמשה רבינו היה מלך והביא סמך את הפסוק הנזכר, ולכך היה בכוחו לקבוע את המטבע של השקל.

ביאר רש"י על יתרו (שמות יז, יז) שנקרא "חתן משה" הכוונה חותנו של המלך. עוד מבואר במדרש אנדה שהיה משה רבנו מלך כוש, עוד קודם שבא למצרים. הגמ' בפסחים סז, מביאה ראיה שמותר להשהות טמא מת ואפילו מת עצמו במחנה ליה מה שעצמות יוסף היו אצל משה רבינו במחנה ליה. וכתב רש"י (ד"ה עמו) ומשה לוי היה.

בירושלמי (יומא פ"א ה"א) תניא כל שבעת ימי המילואים היה משמש משה בכהונה גדולה ולא שרתה שכניה על ידו וכיון שלבש אהרן בגדי כהונה גדולה ושימש שרתה שכניה על ידו מנלן דכתיב כי היום ה' נראה אליכם. ע"כ.

וכע"ז בזבחים (קא, ב) אמר רב משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה שנאמר מאיל המילואים למשה היה מנה. ע"כ. ופסוק זה נאמר בשלהי פרשת צו (פרק ח' פסוק כט) וע"ז אמר רב שלמשה היה דין כהן גדול א"כ מסתברא דקאי על המילואים בלבד.

ובאמת יעוין שם לקמן קב'. ונחלקו בכך בברייתא ו"א שהיה כהן רק בשבעת ימי המילואים ו"א שלא פסקה כהונה ממנו והוא היה כהן לעולם אלא לזרעו לא המשיכה. ושם בגמ' קא, ב יש דס"ל שמשה זר היה ויעוין ברש"י שהיה זר והותר בקדשים בימי המילואים.

בגמ' בזבחים (יט, ב) ושם ברש"י וכמו"כ ברש"י עה"ת פרשת פקודי (פרק מ' פסוק לא) מבואר שמשה היה כהן בשבעת ימי המילואים.

וזאת למדו מדברי רבי יוסי בר"ח כל כיוור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו אין מקדשין בו שנאמר ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. ועיי"ש ברש"י כאמור. אולם בשיטמ"ק הנדפס בצד הליון אות ג' כתב אע"ג דמשה לוי היה מ"מ היה משמש בד' ימי המילואים. (ובבאור דברי השיטמ"ק ע"י באבי עזרי ביאת מקדש פ"ה ה"יג) בגמ' בע"ז לד, א והקשו במה שמש משה בשבעת ימי המילואים שם ברש"י מבואר שזר היה ושימש ע"פ הדיבור אולם לא הוזכרו בו בגדים אלא רק באהרן כתיב ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך. אולם שם בתוס' מבואר לשינויא קמא דמשה היה כהן כל מ' שנה והקשו בגמ' רק על שבעת ימי המילואים כיון דלא נתקדשו עדיין הבגדים.

ומאיךך כמו בפסחים מבואר ברש"י בערכין יא, ב ד"ה על עסקי קול שמשה היה לוי. ובשבת צו, ב משה היכן הוא יתיב במחנה ליה.

יג' מידות של רחמים

נחלקו בגמ' על מה השתחוה משה רבינו כאשר ראה יג' מידות של רחמים, האם על ארך אפים או על אמת. ביאר בבי' יהודה לומר שהשתחוה אחר כל המידות, שאם לא כן לא היה נאמר "וימחר משה", ולכך דרשו בגמ' מה גרם לו למשה להמירות בהשתחווה.

ובאמת צריכים אנו להשכיל בגודל רוממותם של יג' מידות שעליהם אנו בטוחים ועליהם אנו סמוכים, וכבר חלק מהדברים נכתבו בעיונים על הדף למסכת ב"ב.

אמרו בגמ' בר"ה (יז, ב) "אמר רב יהודה ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאין חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית".

הביא הטור (קקסא) "כתב רב נתן שאין מנהג ליחיד המתענה לומר ו"ג מדות". רב נתן לא ביאר דבריו, אולם הטור חולק ואומר "זאיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו חכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדוש קדושה וברכו".

כתב הרשב"א בתשובה (ח"א ריא) "מסתברא לי שכל שאומן דרך תפילה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד וכדבר שבקדושה הן. כמו שאמרו באגדה נתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראהו למשה בסניו. ואמר כל זמן שישארל חוטאין כשיגיע עת צרה יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. אבל אם בא לאמרו כך דרך קריאה בעלמא אומר כדרך שאומרין אף אופנים וקראי דקדושה דרך קריאה". עכ"ל.

ודברי הרשב"א העתיק המחבר להלכה בהלכות תענית (תקסה, ה), אמנם בלשון הרמ"א נראה שמחמיר יותר, אולם ע"י במ"ב.

הגאון בביאור הגר"א, הביא שהמקור לדיון שחותר לומר יג' מידות בדרך של קריאה, הוא מהסוגיא בב"ב ששאלה הגמ' מדוע הבאת ביכורים יש שאינם קוראים, מה אכפת לך שיקראו הרי אלו הם פסוקים מן התורה.

ע"מ לבאר את כל הענין של יג' מידות (ובתוך הדברים יבואר אף דברי רב נתן שאמר שאין לומר את היג' מידות למרות שמבואר בסוגיא לפנינו שדבר שהוא כקורא בתורה אין בו חשש), נעלה צרור שאלות ויסוד שייסד מו"ר הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א (מפסו הדברים בעלון "מסביב לשלחן" לפרשת "כי תשא" גליון 225).

בגמ' בר"ה (יז, ב) אמר ריו"ח אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה למשה סדרי תפילה וכו'. וצריך להשכיל, מה העוצמה ביג' מידות שנכתר ברית בין הקב"ה לישראל שאין תפילה זו חוזרת ריקם. ב. מה הענין שהתעטף הקב"ה בטלית וכו', האם יש המחשה. הלא דבר הוא. ג. מדוע אמר הקב"ה למשה רבנו בעצמו את סדר היג' מידות, היה יכול לומר כך עשו לדורות. (ע"י פרקי דר"א פרק מו, שם בביאור הרד"ל. בחידושי אגדות למחש"א בר"ה). ד. הטור הביא מדברי רב נתן וכו', ובב"י הביא משו"ת הרשב"א שכאשר אומר דרך תפילה ובקשה אין ליחיד לאמור כיון שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור וכו', וצריך עיון דברי הרשב"א האם משום שהראה הקב"ה למשה סדר תפילה, זה הופך את הענין לדבר הנאמר בציבור דווקא כדבר שיש בו קדושת השם.

אמרה תורה בפרשת כי תשא "ויאמר הראני נא את כבדך ויאמר אני אעביר כל טוב על פניך וקראתי בשם ד' לפניך וכו'" (שמות לג, יט) ביאר רש"י "ויאמר אני אעביר וגו' ה' הגיעה שעה שרתה לכבודי מה שארשה אותך לראות לפי שאני רוצה וצריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה אני אעביר כל מדת טובי לפניך על הצור ואתה צפון במערה. וקראתי בשם ד' לפניך - ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות (ר"ה יז) וכסדר זה שאתה רואה אותי מעוטף וקורא יג' מדות הוי מלמד את ישראל לעשות כן וע"ז שיזכרו לפני רחום ותחנון יהיו ענין כי רחמי לא כלים" עכ"ל.

וצריך תלמוד ענין הדברים, הקב"ה רצה לראות את השכינה, והקב"ה נענה לו לצורך לימוד סדר התפילה, מדוע העניינים קשורים זה בזה, יכל ללמדו סדר תפילה בלא התגלות השכינה. אולם בגמ' כנזכר לעיל למדנו, שע"י שהראה הקב"ה למשה רבנו, אז לימדו סדר תפילה, מבואר שעניינים קשורים זה בזה. וחת"ס בתשובה (ח"ו ליקוטים צא) מבואר, שבשעה שעבר הקב"ה בנקרת הצור, נתדמה הדבר כאילו המרכבה עוברת בשטח הארץ וזה היא הגילוי. וצריך בירור הענין.

בברכת יוצר אור, וסדר המאורות מבואר באריכות את סדר שירת המלאכים לפני מלך מלכי המלכים, וצריך לבאר מה סדר שירת המלאכים קשור למעשה בני האדם, המלאכים נועדו לפאר לרוחם ליוצרים, אין להם בחירה וכל יעודם לשבח, מה לנו ולהם איך אנו נלמד משרתם שהיא גבוה מעל גבוה.

בנושא הקדושה אנו אומרים "נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותך בשמי מרום", אנו מקדישים את הקב"ה בעולם כשם שהמלאכים מקדישים אותו, אנו אין לנו בקדשותו מאומה, אין לנו הבנה ויכולת השגה, אנו מדמים את המעשה למעשיהם של המלאכים שנועדו לשבח את הקב"ה, משל למה הדבר דומה, לכפר שקיבלו הודעה מבית המלכות שהמלך יבוא לכפרם, כמובן שאין הם יודעים גיונו מלכות מהם, שולחים שליחים לעיר הגדולה לראות מהו יופי

ומהו הדר, מה מיועד לאופיה של מלכות, כך אנו שלח לנו הקב"ה ע"י הנביאים הקדושים את אופן שירת המלאכים בבריאה כדי שאנו נדע לשבח ולפאור. יש דרגה גבוה מעל שירת המלאכים, והוא שעבר הקב"ה על נקרת הצור, ואמר למשה רבנו לא יראני האדם וחי, אלא שיא גילוי השכינה בעולם הוא ע"י יג' מידות, ולמיד הקב"ה את משה רבנו את סדר שבחו של הקב"ה, שכביכול הוא מקדש את עצמו בזה, ושאנו אומרים יג' מידות אנו משבחים ומקדשים את שמו יתברך בעולם כשם שהקב"ה כביכול קידש את שמו, נמצא שהקב"ה הראה למשה רבנו את כבודו ויתברך כדי ללמדו לדורות את סדר השבח המרום ביותר.

א"כ מובן מדוע נתעטף הקב"ה כשליח ציבור, ללמד את משה רבנו את סדר התפילה ואת השבח והקילוס המרומם ביותר, ולכן ביאר הרשב"א שבדרך תפילה מוגדר כדבר שבקדושה. ולכן כתב רש"י שרק ע"י סדר התפילה, התגלה כבודו של הקב"ה בגילוי הנשגב שאילוי יוכל להגיע בן תמותה. ומעתה, אף שסדר יג' מידות של רחמים הם פסוקי תורה, אולם אם אומר אותם בדרך תפילה ובדרך תחנונים, הרי סבר רב נתן שאין לך קדושה יותר קדושה מדבר זה, ואיך יעלה על דעת שביחיד יכול לאומרה.

כתבי הקודש יגזו, ובכבוד הספרים.

מבואר במשנה לדעת ת"ק כתבי הקודש של עיר נדחת נגזים. לדעת ר"א המבואר בברייתא אין דין עיר הנדחת כאשר יש כתבי הקודש בעיר אפילו מזוזה אחת. ובאמת הקשה המנחת חינוך (קמב) מדוע אין עשה של שריפת עיר הנדחת דוחה לאו של "לא תעשו כן לד' אלוקיכם" בו אנו מזהרים שלא לאבד כתבי הקודש.

ביאר המנחת חינוך לכך דקדק רש"י וכתב שאין לאבד את המזוזה משום שהיא שלל שמים בדומה לקדושים, מעבר למה שיש איסור של "לא תעשו", א"כ במזוזה אין "עשה" של שריפה.

בשיעורי הגר"ד פוברסקי לעיל עא, ביאר שבהלכות דחיות עשה לא תעשה, יש כלל שאין עשה שעל הגבירא זוחה איסור לא תעשה בחפצא שמוגדר הדבר לב' גופים שונים. ממילא העשה של שריפת העיר מוטל על האדם, לא ידחה הלא תעשה של שריפת כתבי הקודש שהם מחמת קדושת החפץ.

בירוחן "קול ד' בהדר" הביאו לדון, אדם הרואה גנב ובידו ס"ת, ואין באפשרותו לחלצו מידו אא"כ יכה את הגנב ומתוך כך יפול הס"ת לארץ, מצד אחד אמנם יציל את הס"ת מהגנב אולם מאידך גיסא יש חשש בזיון לס"ת שיפול ארצה והרי אומר רב אחא רב אחא בר אבהו זאת אומרת אין מזרקין כתבי הקודש. מה יעשה והנה בשו"ע הל' ס"ת (סי' רפ"ב ס"ג) כתב "היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו, לא יניחנה בשק ויניחנה ע"ג החמור וירכב עליו, אלא מניחו בחיקו כנגד ליבו והוא רוכב על החמור. ואם היה מפחד מפני הגנבים מותר".

ודנו באחרונים מהו ביאור דברי המחבר "מפני הגנבים מותר", האם הכוונה לכל הנאמר בסעיף שאסור, דהיינו שאף מותר לישב על הס"ת עצמו מפני פחד הגנבים, או שמותר רק להפשילו לאחוריו ולא לישב עליו ואף שמפחד מפני הגנבים לא התירו.

והנה הש"ך שם דהב"ח הסיק דאפי' במקום סכנה לא התירו לרכוב עליו, ורק להפשילו לאחוריו התירו, (שם זה הוא איסור כמבואר שם סעיף א').

ומ"מ מסיים הש"ך ובודאי היכי דאפשר להחמיר בכבוד תורה עדיף אבל היכא דלא אפשר מותר אפי' לרכוב עליהם.

והגר"א הביא בזה מחלקת ראשונים דלהתוס' שרי ולהר"ף והרמב"ם אסור, ויסוד מחלוקתם בביאור הגמ' ברכות י"ח יעו"ש. ונטית לשונו נראית שמכריע כהר"ף והרמב"ם לאסור.

ומעתה יש לדון בנדון דידן שמעוניין להציל את הס"ת מהגנב, יש כמה וכמה צדדים לכאן ולכאן. לכאור' להסוברים שאסור לישב על הס"ת אף במקום סכנה לכאור' ה"ה הכא יהיה אסור לגרום להפילו על הארץ אף שרוצה להצילו מהגנב. ולדעת המתירים, עדיין יש לענין אי גם בזיון כזה שמפילו על הארץ, נמי יש להתיר, שהרי מצינו שהחמירו בנופל על הארץ להתענות המפילו וי"א אף הראוה. (עי' שיעורי ברכה בס' הנ"ל).

אמנם מאידך אפשר לומר שדוקא בדברי השו"ע שאין הדבר בודאי שזיקוהו גנבים אז אומרים שאין לנו לבזות הס"ת בודאי, ולישב עליו, מפני הספק שמא יראוהו ליטטים וכד', משא"כ בלהציל את הס"ת מהגנב, הס"ת הרי כבר ביד הגנב ועומד ודאי לבזותו, (ואפי' ינאם שימכרנו לישראל, מ"ם כ' האחרונים דחמור הוא, משום ברכה לבטלה שיברכו הקורין בו, אף דיש לדון בעיקר דבריהם אי היו ברכה לבטלה כמו באתרו המול, ואכמ"ל בזה). ושמא התירו בכה"ג אפי' האוסרים באופן שהוא רק ספק שמפחד מפני הגנבים.

ואפשר דיש לדחות שהנה מה שהתירו להפשילו לאחוריו מפני הגנבים, אף דבעלמא אמרי' שאין זה כבודו, שאני הכא שזהו כבודו שלא יפול בידי הגנבים, ואדרבא מחויב הוא לעשות כן ואין בזה בזיון כלל. ואם כן חזין דמ"מ לישב עליו שהוא בזיון טובא נאסר אף בכה"ג, וש"מ דבזה לא אמרי' דזהו כבודו, וא"כ תו ליכא סברא לחלק בין ספק לודאי. ועוד יש לפלפל בזה.

מענין לענין בכבוד הספר - האם מותר לצאת ולהשאיר את הספר שלומדים בו פתוח?

אמרה המשנה בעירובין צח שאם היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר ונפתח עד שהגיע עומק לקרקע הופכו שהצד הכתוב יהיה לכיוון הקיר ולא כלפי מעלה. שלא ייהיה מונח בבזיון. (כיון שאינו יכול לעלותו למעלה כיון שנת וכו') שאלה הגמ' הרי למדנו שלא הופכים את הספר אלא מכסים אותו במפה. מתרצת הגמ' היות וכאן א"א בצורה אחרת אם לא יהפוך יהיה בזיון כתבי הקודש טפי. לכן לכה"פ יהפוך שהספר לא ישאר מגולה.

מוכח מהסוגיא שאסור להשאיר ספר פתוח כאשר יוצאים ומפסיקים ללמוד. או שיניח מפה על הספר ואם אי אפשר כמבואר בגמ' לכל הפחות יהפוך את הספר כדי שלא ישאר הצד הכתוב מגולה. הב"ח (יו"ד ס' רעז) הביא ירושלמי

במגילה (פ"א ה"ט) שלא יניח הספר פתוח ויצא ולא רק בס"ת ממש אלא בכל ספרי הקודש. הש"ך אומר שאין הב"ח היה צריך להוכיח מדברי הירושלמי בזמן שמוכח מהסוגיא הנ"ל שמשום בזיון יודע לחכמי האמת שיש מלאך הנקרא - והוא שומר דפין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא ששוכח תלמודו.

ובערוך השלחן נמי כתב שאין לצאת ולהשאיר הספר פתוח בין בספר תורה ובין בגמרות ובפוסקים הנדפסים דבזיון הוא אלא או יסגרום כלומר שלא יהיו פתוחים או יכסה אבל הנכד ולבד זה קשה לשכחה. ומסיים הערוך השלחן "ונ"ל דוקא כשיצא לרחוב אבל בגג מחדר לחדר או אפילו לחצר ולרחוב שלא על אריכות הזמן אין חשש בזה".

וכתב עוד בערוך השלחן אם לצורך הס"ת צריך לאורר אותו כדי שלא יתעפש וכד' בודאי כל דבר שעושה לצורכה ולכבודה מותר ואפילו לפרוס אותו פתוח בחצר כנגד הרוח מותר. ומצוה לעשות כן לצורך הספר. (וכאן הנידון שדנו הפוסקים להפוך ס"ת ע"פ פניו כדי לצלמו לצורך הגהת מחשב. אכמ"ל)

האם יוצא ידי חובת מצה או אתרוג במעשר מעשר שני?

מבואר בגמ', שמעשר שני הנמצא בעיר הנדחת דואגים לכבודו ויגזו ולא ישרף בממון עיר הנדחת, ודנו בארוכה בגמ' כלפי מה הדברים אמורים, אם מדובר במעשר שני בירושלים שכבר קלטוהו מחיצות לא שייך שיהיה עיר הנדחת בירושלים, ולא שייך להוציא מעשר שני שנכנס לירושלים, וכו'. עד שביארו שמדובר בנפלו המחיצות לאחר שנכנס המעשר שני לירושלים.

ומצאנו כן שדקדקו במעשר שני למרות שמותר לזרים וכו', עוד מצאנו שדקדקו במעות מעשר שני בגמ' בבא מציעא לגבי פריטת כסף מעשר שני, דעת ב"ה שאסור לצבור על מטבע גדול את כל הכסף, שאם יהיו הרבה פורטים ויקורו הפרוטות ונמצא מעשר שני נפסד. וכן לגבי הפרוט בירושלים, דעת ב"ה לאסור לפרוט את כל הסלע, שמא לא ישאר בעיר עד שיוציא את כל הפרוטות ויפקיד בעיר עד הרגל הבא והפרוטות יתקלקלו.

תוס' (ב"מ מה"ד"ה בכל) דנו, מה ההיתר להחליף את הכסף בירושלים לכסף אחר, הרי למדו בהלכות מעשר שני שהדברים המותרים לרכוש בכסף מעשר שני, זה רק פרי מפרי וגדולי קרקע. ובאמת ביארו תוס', מיעטו רק מים ומלח, אבל בפרטות שניתן לקנות בה בקר וצאן הם בכלל הנדחת פרי מפרי ומותר. (ויש לעיין בגמ' בעירובין כ"ב, ב לאורך הסוגיא את הדרשות ויש עוד דברים שנמנו, ותלוי שם בגירס' הגר"א בסוגיא האם פטירות ניתן לרכוש במעות מעשר שני וכו')

האם מותר לאדם לרכוש במעות מעשר שני ככל העולה על רוחו, "בכל אשר תאווה נפשך", האם צריך לרכוש דבר אוכל למאכלו האישי, או שמא ניתן לרכוש אף מצוות באותו כסף, כעין אדם שבא לירושלים ערב חג הסוכות, ומעוניין לקנות "אתרוג" בכסף מעשר שני, האם זה בכלל "אוכל" ואין בזה חסרון של פרי מפרי וגיזולי קרקע, או שהיות ובא לקיים מצווה חיובית, אין לו לרכוש במעות מעשר שני. וכן הוא הדין יש לדון בערב חג הפסח, אם מותר לו לרכוש "מצת מצוה".

למעשה ענין זה הוא המחלוקת שהובא בגמ' לפנינו שנחלקו ר"מ ורבנן האם מעשר שני הוא ממון גבוה או ממון הדיוט, ובסוגיא זו נחלקו ר"מ ור"י בקידושין נב, ב אם ניתן לקדש אשה במעות מע"ש, וכן נחלקו בסוכה לה, א בנידון של אתרוג מע"ש, וכן בפסחים (פסחים לח), האם אדם יוצא ידי חובה במצה העשויה מעמער שני, ולשון הגמ' "מצות של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים יוצא בה ידי חובתו בפסח". והביאה הגמ' אף את דין אתרוג של מעשר שני, האם יוצאים בו ידי חובה או לא ואמרה הגמ' "אתרוג של מעשר שני לדברי רבי מאיר אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט".

עמדו האחרונים (הר"ש"ש ובליוני הש"ס) על שינוי הלשון בגמ' בין מצה לאתרוג. שלגבי מצה אמרה הגמ', יוצא ידי חובה בפסח. ואילו לגבי אתרוג כתוב, יוצא ידי חובה ביו"ט. מה ההבדל?

אומר הר"ש"ש, במצות ד' מינים כתוב בתורה "ולקחתכם לכם ביום הראשון פרי עץ הדד" וכו', מכאן למדו חז"ל, שצריך להיות "לכם" למעט גזול, לדעת רבי מאיר אף מע"ש וכו'. אולם הגמ' דמרת בסוכה, פסול "לכם" זה רק ביום הראשון, בשאר ימים יוצא י"ח בנטילת ד' מינים בשאלו ואף בגזול (עי' ריש פרק לולב המול בדין מצוה הבאה בעבירה) א"כ אמרה הגמ' שאדם יוצא ידי חובה ביו"ט. כל הנידון הוא רק לגבי יו"ט. אולם לגבי מצה בפסח, הרי אף בפסח שני צריך לצאת ידי חובה במצה שאינה מע"ש לכן אמרו יוצא ידי חובה בפסח.

אולם חידוש גדול ומעניין, למדנו בדברי רבי יוסף ענגיל זצ"ל בגליוני הש"ס. כידוע דעת הגאון שכשם שיש מצוה לאכול בסוכה כל ימי חג סוכות, אף יש מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח. והוכיחו כן מדברי הראשונים בשלהי המסכת, שהקשו מדוע על סוכה מברכים לישב בסוכה בכל פעם שהסיח דעתו מהסוכה וכו' ואילו לגבי מצה אין מברכים, כי אם בלילה הראשון. מבואר שיש מצוה לאכול כל ימי הפסח מצות, שאם לא כך מה השאלה, בודאי שאין מברכים על אכילה זו. ע"כ אף האוכל מצה בשאר ימי הפסח מקיים מצוה. אמנם אין זו מצוה של חובה שרק בלילה הראשון יש חיוב לאכול מצה. אולם זו מצוה קיומית, שאם אוכל מצה מקיים מצוה. (עי' במעשה רב אות קפה)

מעתה מחדש הגליוני הש"ס, באתרוג את הנפק"מ שיהיה "לכם" זה רק ביום הראשון שבו נפסל מה שלא "לכם" אולם בשאר ימים יוצא י"ח, אף בדבר שאינו שלו ולכן כתוב בלשון הגמ' יוצא ידי חובה ביו"ט. אולם במצוה, אמרו שלא יוצא ידי חובה בפסח, הכוונה לכל ימי הפסח. וכך, בשאר ימי החג שאומרים אנו שאם אוכל מצה מקיים מצוה, כל זה במצה שיוצאים בה ידי חובה בליל הסדר. אולם אם אוכל מצה של מע"ש אמנם לא אכל חמץ, אולם לא קיים מצוות מצה.

עולה לפי דבריו שלדעת הגאון ועוד, שיש מצות אכילת מצה כל ימי הפסח זה דוקא במצה שיוצאים בה ידי חובה וא"כ מצה עשירה, או שהוסיפו לה טעם מסוים, מצה של מע"ש וכו' אין בזה קיום מצוה. (עי' בענינים על הדף פסחים לח, איוז עוד נפק"מ מענינת יעלה לזכרו של הגליוני הש"ס) (עי' עוד בדברי הגר"ח על הש"ס אות כו בביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד לגבי לצאת ידי "קרבת חגיגה" בבהמה מדין מעשר שני)